**Муниципальное общеобразовательное автономное учреждение
средняя общеобразовательная школа №10
«Центр образования»
городского округа город Нефтекамск
Республики Башкортостан**

Рассмотрено на заседании ШМО Руководитель ШМО ________ / Абсахова Э.З. Протокол № 1 от 29.08.2016г.	Согласовано заместитель директора по учебной работе ________/ Садрисламова А.А. Протокол № 1 от 31.08.2016 г.	Утверждено Директор ________ / Акмалтдинова Н.Х. Приказ № 538 от 31.08.2016 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
основного общего образования
по башкирскому языку
(базовый уровень)
для 7 а, б, в, г классов
на 2016-2017 учебный год

Составители:

Тимергазина А.Р., учитель башкирского языка и литературы МОАУ СОШ №10 «Центр образования»

Карамова И.Ф., учитель башкирского языка и литературы МОАУ СОШ № 10 «Центр образования»

Нефтекамск, 2016

Аңлатма яҙыу

Башҡорт теле - башҡорт халҡының туған теле һәм Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булып һанала.

Башҡорт теленең метапредмет белем биреү функцияһы мәктәптә белем алыу процесында бала шәхесен формалаштырыуҙа «Башҡорт теле» предметының универсаль, дөйөмләштереү характерын билдәләй. Башҡорт теле баланың фекер үҫешенә булышлыҡ итә; белем һәм күнекмәләрҙе үҙ аллы үҙләштереү һәләттәрен үҫтерә, шулай уҡ уҡыусыларҙың үҫтереүсе уҡыу эшмәкәрлеген ойоштора. Башҡорт теле башҡорт мәҙәниәтен өйрәнеүгә нигеҙ булып тора һәм башҡорт әҙәбиәтенең рухи тел байлығын үҫтереүгә булышлыҡ итә; уҡыусыларҙы кешелектең мәҙәни тарихи тәжрибәһенә ылыҡтыра. Киләсәктә төрлө белемде үҙләштереү һәм һаҡлау формаһы булараҡ, башҡорт теле бөтә предметтар менән тығыҙ бәйләнештә тора һәм профессиональ күнекмәләрҙе үҙләштереү сифатына йоғонто яһай. Аралаша белеү, шул һөҙөмтәлә уңыштарға өлгәшеү, юғары профессиональ һәм социаль әүҙемлек шәхес тормошоноң төрлө әлкәләрендә өлгәшелгән уңыштарын билдәләүсе характеристикаһы булып тора. Телдәрҙе өйрәнеү баланың төрлө тормош ситуацияларында тәрбиә-этик нормаларын формалаштырыу нигеҙе; үҙ ҡылыҡтарына дәлилле баһа биреү мөмкинлеген үҫтерә.

Эш программаһы нигеҙләнгән хоҡуҡи – норматив документтар

Был эш программаһында Федераль һәм Республика закондары талаптары тормошҡа ашырыла: “Рәсәй Федерацияһы халыҡтары телдәре тураһында” Законы, 2012 йылдың 29 декабрендә ҡабул ителгән Рәсәй Федерацияһының “Мәғариф тураһында” Законы (№ 273-ФЗ), 1999 йылдың 15 февралендә ҡабул ителгән “Башҡортостан халыҡтары телдәре тураһындағы” Законы, Башҡортостан Республикаһының “Мәғариф тураһында” Законы.

Башҡортостан Мәғариф Министрлығы тарафынан тәҡдим ителгән программа Башҡортостан Республикаһы Нефтекама ҡалаһы 10-сы урта дөйөм белем биреү мәктәбе “Белем биреү үҙәге” муниципаль дөйөм белем биреү автономиялы учреждениеһының “Уҡыу планы” на ярашлы рәүештә тормошҡа ашырыла.

Башҡорт телен уҡытыу маҡсаттары:

1. Башҡорт теленә ҡарата һөйөү, мәҙәниәт күренеше булараҡ, уға ҡарата аңлы ҡараш тәрбиәләү, телдең төп аралашыу, кеше эшмәкәрлегенең төрлө сфераһынан белем алыу ҡоралы булыуын, йәмғиәттә ҡабул ителгән әхләк-этик нормаларҙы үҙләштереү сараһы булыуын аңлау, башҡорт теленең эстетик ҡиммәттәрен үҙләштереү.
2. Көндәлек тормошта һәм уҡыу эшмәкәрлегендә башҡорт телен аралашыу сараһы булараҡ үҙләштереү; үҙ-ара аңлашыу һәм үҙ-ара фекер алышыуға һәләтлелекте үҫтереү; үҙ телмәреңде камиллаштырыу; мөһим төп уҡыу белемен һәм универсаль уҡыу хәрәкәттәре (эшмәкәрлектең маҡсаттарын аныҡ итеп әйтә белеү, уны планлаштырыу, библиографик эҙләнеү үткәреү, төрлө типтағы лингвистик һүҙлектәрҙән һәм сығанаҡтарҙан киң мәғлүмәт саралары һәм Интернеттан тейешле мәғлүмәтте алыу һәм эшкәртеү һ.б.)
3. Тел системаһы төҙөлөшөн һәм уның хәрәкәттә булыу законлығын үҙләштереү, стилистик ресурстарҙы һәм төп әҙәби тел нормаларын күҙәтергә өйрәнеү; анализлау, сағыштырыу, классификациялау һәм тел факттарын баһалау һәләттәрен үҫтереү; яҙма һәм һөйләү телмәрен, телмәр эшмәкәрлеге төрҙәрен, аралашыуҙың төрлө ситуацияларында телде ҡулланыу ҡағиҙәләрен, телмәр этикет нормаларын, актив һәм потенциаль һүҙлек запасын байытыу; телмәрҙә грамматик сараларҙы ҡулланыу күләмен киңәйтеү; белемде, күнекмәне аралашыу процесында уҡыу эшмәкәрлегендә һәм көндәлек тормошта ҡулланыу һәләтлеген камиллаштырыу.

Программала ҡуйылған маҡсат һәм бурыстар.

1. Уҡыусыларҙы башҡорт әҙәби телендә дөрөҫ һөйләшергә, өйҙә, йәмғәт урындарында, хеҙмәт процесында башҡорт әҙәби телен практик файҙаланырға өйрәтеү.
2. Башҡорт теленең фонетик, лексик, грамматик нормалары буйынса белем һәм күнекмәләр биреү.
3. Башҡорт телендә нәшер ителә торған гәзит-журналдарҙы, әҙәби китаптарҙы үҙ аллы уҡып аңлау күнекмәләрен биреү.

4. Үҙ фекереңде билдәле кимәлдә бәйләнешле итеп һөйләй һәм яҙа алыу күнекмәләрен формалаштырыу.
5. Телде өйрәнеү барышында балаларҙы башҡорт халҡының фәһемле тарихы, бай мәҙәниәте, сәнғәте, әҙәбиәте, башҡорт йолалары, күренекле шәхестәре, тыуған илдең тәбиғәте һ. б менән таныштырыу, уларҙы башҡорт донъяһына алып инеү, башҡорт халҡына, уның теленә, үҙе йәшәгән төйәккә ихтирам һәм һөйөү тәрбиәләү.
6. Бөтә һаналғандарға таянып, рус һәм башҡорт телдәрен, әҙәбиәтен өйрәнеү нигеҙендә, балаларҙа туған телгә ихтирам тәрбиәләү, уларға илһөйәр һәм интернациональ тәрбиә биреү.

Башҡорт теленә өйрәтеү буйынса 7 - се класс уҡыусылары алдында түбәндәге бурыстар ҡуйыла:

- башҡорт әҙәби телендә дөрөҫ һөйләшергә, өйҙә, йәмәғәт урындарында, хеҙмәт процесында башҡорт әҙәби телен практик файҙаланырға өйрәнеү.
- башҡорт теленең фонетик, лексик, грамматик нормалары буйынса белем дәрҙе арттырыу
- башҡорт телендә нәшер ителә торған гәзит-журналдарҙы, әҙәби китаптарҙы үҙ аллы уҡып аңлаукүнекмәләрен үҫтереү.
- үҙ фекереңде билдәле кимәлдә бәйләнешле итеп һөйләй һәм яҙа алыу күнекмәләрен үҫтереү.
- башҡорт халҡының тарихы, мәҙәниәте, сәнғәте, әҙәбиәте, башҡорт йолалары, күренекле шәхестәре, тыуған илдең тәбиғәте һ. б менән танышыу.

Программа тураһында мәғлүмәт

Эш программаһы уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 1 – 11 кластары өсөн “Башҡорт теленән программа”ға ярашлы рәүештә төҙөлгән.

Программа 2008 йылда Ижевск ҡалаһында “Книгоград” типографияһында баҫтырылған.

Программаны 1 - 4 кластар өсөн Х. А. Толомбаев һәм М. С. Дәүләтшина, 5 – 11 кластар өсөн З. М. Ғәбитова һәм М. Г. Усманова төҙөгән.

Уҡыу предметының әһәмиәте

Тәҡдим ителгән программа башҡорт телен өс йүнәлештә өйрәнеүҙе - башҡортса телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу һәм камиллаштырыу, башҡорт теленең фонетик, лексик, грамматик үҙенсәлектәрен аңлау һәм үҙләштереү, бәйләнешле текст менән эш итә белергә өйрәтеүҙе күҙ уңында тота. Шулай уҡ милли тәрбиә тураһында ла проблема күтәрелә. Юғары кластарҙа тел менән әҙәбиәтте тәрәнерәк кимәлдә өйрәнеү ҡарала.

Программаның методик нигеҙҙәре.

Рус мәктәптәрендә башҡорт теле һәм уҡыу (юғары кластарҙа - әҙәбиәт) программаһы дөйөм педагогик (методик) талаптарға, принциптарға нигеҙләнә.

Улар түбәндәгеләргә ҡайтып ҡала:

- өйрәнелгән материалды анализлау, сағыштырыу, предметтарҙы ниндәйҙер билдәләре буйынса классификациялау, дөйөмләштереү;
- предметтарҙың төп үҙенсәлектәрен айыра, аңлата белеү;
- предметҡа, күренешкә ҡарата үҙ фекереңде әйтә һәм уны иҫбатлай белеү;
- уҡыусыларға әхлаҡи һәм эстетик тәрбиә биреү;
- уҡытыуҙы коммуникатив йүнәлештә алып барыу;
- башҡорт теле системаһының бөтөн кимәлдәрен (фонетик, лексик, морфологик, синтаксик, стилистик, пунктуацион) иҫәпкә алыу һәм практик файҙаланыу;
- телмәр эшмәкәрлегенең бөтөн төрҙәре өҫтөндә эшләү;
- бүтән телдәрҙең башҡортса һөйләү һәм яҙыу телмәренә йоғонтоһон иҫәпкә алыу;
- башҡорт теленә балаларҙы үҙҙәре һөйләшкән телгә нигеҙләнеп өйрәтеү;
- предмет-ара бәйләнеш, тарих, сәнғәт, мәҙәниәт, әҙәбиәт, халыҡ ижады һәм традицияларына нигеҙләп өйрәнеү.

Уҡыу предметының уҡыу планындағы урыны

Башҡорт теле 7 кластарҙа аҙнаһына 2 сәғәт, йылына 70 сәғәт уҡытыла.Сәғәттәр һаны иҫәбенә кластан тыш уҡыу, контроль диктант, инша, изложение яҙыу ҙа инә.

Уҡыу процесын ойоштороу формалары:

- Дәрес-консультация
- Практик дәрестәр
- Эшлекле уйындар
- Ярыш дәрестәре
- Компьютер дәрестәре
- Төркөмдәр менән эшләү
- Ижади дәрестәр
- Дәрес конкурстар
- Әңгәмә дәрестәре
- Дәрес уйындар
- Дәрес конференциялар
- Дәрес семинарҙар
- Интеграцияланған дәрестәр
- Предмет – ара дәрестәр
- Дәрес экскурсиялар

Тел уҡытыу технологиялары

- Хеҙмәттәшлек технологияһы
- Проблемалы уҡытыу
- Үҫтереүсе уҡытыу технологияһы
- Проектлау технологияһы

Яҙма эштәрҙең төрҙәре, күләме һәм уларҙы баһалау нормалары

Уҡытыу рус телендә барған мәктәптәрҙә башҡорт теленән яҙма эштәрҙең төрлө формалары ҡулланыла.

Яҙма эштәрҙең киң ҡулланыла торған түбәндәге төрҙәрен күрһәтергә була:

- һүҙҙәрҙе, типик фраза һәм һөйләмдәрҙе күсереп яҙыу;
- һүҙлек диктанты;
- ғәҙәти диктанттар;
- һорауҙарға яуаптар яҙыу;
- изложениелар;
- иншалар;
- тестарға яуаптар яҙыу.

Һаналған яҙма эштәр элементар характерҙа, өйрәтеү маҡсатында һәм ныҡлы әҙерлектән һуң ғына яҙҙырыла. Әҙерлек эштәре төрлөсә булырға мөмкин: һүҙҙәрҙе, һөйләмдәрҙе яҙыр алдынан бер нисә тапҡыр телдән әйттереү, ниндәй хәрефтәр яҙылыуын анализлау (әйттереү), һүҙҙәрҙе һауала, таҡтала яҙып ҡарау, таҡтала яҙылғандарҙы күмәкләп тикшереү, хаталарын төҙәтеү һ.б. Фәҡәт ошондай һәм шуларға оҡшаш әҙерлек эштәре башҡарылғас ҡына, контроль эштәр дәфтәренә яҙыла.

Контроль характерҙағы яҙыу эштәренең күләме уҡыу йылы эсендә түбәндәгесә тәкдим ителә:

Диктант - 4

Изложение - 1

Иншалар – 3

Өйрәтеү характерындағы яҙыу эштәре, һүҙлек диктанттары ғәҙәттәге дәрестәрҙә үткәрелә. Уларҙың күләмен билдәләү уҡытыусы ҡарамағына калдырыла.

Яҙма эштәргә (бигерәк тә изложениелар менән иншаларға) икешәр сәғәт ваҡыт биргән осраҡтар була. Бындай сакта яҙыу ваҡытын уҡытыусы үҙенсә билдәләргә хоҡуҡлы.

Уҡытыу рус телендә барған мәктәптәрҙә башҡорт теле дәрестәре лә, яҙма эштәр үткәреү методикаһы ла бик үҙенсәлекле. Шуға ла яҙма эштәр, уларға ҡуйылған баһалар балаларҙың телгә өйрәнеүендә дәртләндереү сараһы булып хеҙмәт итһен (һәр хәлдә шуға ынтылырға кәрәк), балаларҙа башҡорт телен өйрәнеүгә ҡыҙыҡһыныу уятһын. Икенсенән, уҡыусыларҙың белем һәм күнекмәләр күләме, сифаты башҡорт теленән дәүләт стандарттарына яуап бирергә тейеш. Өсөнсөнән, шул уҡ күрһәткестәр уҡытыусыларға аттестация үткәргәндә лә иҫәпкә алына.

VII класс уҡыусыларының белем һәм күнекмәләренә талаптар

1. Ҙур булмаған эпик әҫәрҙәрҙе йәки уларҙың өҙөктәрен һөйләп биреү.
Художество әҫәрҙәрҙе инсценировкалау.
2. Уҡытыусы ҡуйған проблемалы һорау ярҙамында геройға характеристика биреү;
- тәҡдим ителгән әҫәрҙе тәржемә итә белеү, таныш булмаған һүҙҙәрҙе айыра белеү;
- 4 шиғырҙы яттан тасуири һөйләй белеү;
- эпик, лирик, лироэпик, һәм драматик әҫәрҙәрҙе айыра белеү.
3. һорауҙарға тулы яуап һәм геройҙарға баһалама биреү;
- уҡылған әҫәрҙәргә үҙ мөнәсәбәтендә белдерә белеү;
4. Телмәр ағышында өндәрҙең үҙгәреүен айыра һәм аңлата белеү;
- диалогтарҙа башҡа кешеләрҙең телмәрендәге орфоэпик хаталарҙы күҙәтә һәм төркөмләй белеү;
- һүҙлектәр менән файҙалана белеү; -диктант, изложение һәм иншалар яҙыу;
- өндәш һүҙҙәр, улар эргәһендә тыныш билдәләренең ҡуйылышы;
- һүҙҙәрҙә яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙарҙың килеү тәртибе (рус теле менән сағыштырыу);
- үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙҙәрҙең телмәрҙәге роле.

Уҡыу материалының йөкмәткеһе

Яңынан мәктәпкә. (10 сәғәт)

5-6 –сы кластарҙа алған белемдәрен тулыландырыу. Был тема буйынса яҙыусылар, шағирҙар ижады менән таныштырыу, яңы текстар уҡыу. Туған тел, белем, уҡытыусы, мәктәп һәм көҙгө байлыҡ тураһында һөйләшеү күберәк урын ала. Көҙ, көҙгө эштәр, уңын йыйыу темаһы төп урындарҙың береһен алып тора.

Грамматика:
6-сы класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау.

Уҡыу материалы:
М. Кәрим. Тормош юлы һәм ижад юлы.
З. Биишева. Тормош юлы һәм ижад юлы.
К. Кинйәбулатова. Тормош һәм ижад юлы.
М. Кәрим. Уҡытыусыма.
З. Биишева. Башҡорт теле.
З. Биишева. Мәкәтпкә тәү барған көн.

Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:
Белем көнө, Тыныслыҡ, бәхетле көн, хазина, халыҡ байлығы, киләсәк, изге мөнәсәбәт,
Маҡсат, ижад итеү, ярҙам итеү, нәфис, илһамлы, мул уңыш, йомшаҡ ел.

Диалог темалары:
Мәктәптә: мәктәп, класс.
Уҡытыусылар.
Класс етәксеһе.
Мәктәп директоры.
Мәктәп ашханаһында.
Алтын көҙ.
Баҙарҙа.
Икмәк магазинында.
Китап магазинында.

Ауыл тормошо (4 сәғәт)

Ауыл тормошо, ауыл кешеләренең көнкүреше, хеҙмәт, игенсе хеҙмәте турһында әңгәмәләр үткәреү. Игенсе эшенең нескәлектәрен һөйләү. Ауыл тормошоноң ҡала тормошонан айырмалы яҡтары тураһында аңлатыу. Был тема буйынса яҙылған әҫәрҙәр уҡыу.

Грамматика:

Ҡылым.

Уртаҡ ҡылым.

Һүҙбәйләнеш.

Уҡыу материалы:

Т. Йосопов тормош һәм ижад юлы.

Н. Мусин тормош һәм ижад юлы.

Алтын башаҡтар. Әкиәт.

Д. Булгакова. Илхам донъям.

Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:

Асыш, мөғжизә, Тыуған тупраҡ, ҡара икмәк, тормон күрке, сәйәхәт, сәскәле аҡландар, бал ҡорттары.

Диалог темалары:

Минең тыуған Республикам.

Экскурсияла.

Ағас ултыртыу

Баксала.

Күл буйында.

Башҡортостан буйлап сәйәхәт (16 сәғәт)

Был тема буйынса уҡыусыларға яңы мәғлүмәт биреү.Тыуған еребеҙҙең сал тарихы барлығын, Башҡортостан тураһында рус яҙыусылары, һуңғы йылдарҙағы тарихи Башҡортостан ерендә үткәрелгән фәнни экспедициялар мәғлүмәттәре менән таныштырып китеү.

Грамматика:

Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәр.

Хәҙерге заман сифат ҡылым.

Һөйләмдә һүҙҙәр тәртибе.

Уҡыу материалы:

Р. Ғарипов.Тормош һәм ижад юлы.

М. Кәрим. Башҡортостан.

Арҡайым.

Тәбиғәт һәйкәлдәре.

Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:

Дан тотоу, бейек ҡаялар, һалҡын шишмәләр, Ватан, азатлыҡ, рухлы кешеләр, йәйә, батҡаҡ, шифахана, Ер-әсә, милли ашамлыҡтар.

Диалог темалары:

Спорт. Спорт кәрәк - яраҡтары (8 сәғәт)

Кешегә сәләмәт булыу өсөн спорт менән шөғөлләнергә кәрәк икәнлеген аңлатыу һәм был турала уҡыусылар менән һөйләшеү, әңгәмә ойоштороу. Спорт тураһында теле-радио тапшырыуҙар, газета материалдары буйынса һөйләү.

Грамматика:

Сифат ҡылым.

Һүҙ төркөмдәре.

Башҡорт теленең үҙенсәлекле хәреф, өндәре.

Уҡыу материалы:

Н. Иҙелбай. Беҙҙең каток.

Р. Әйүпов. Милли уйындар.

Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:

Спорт, һаулыҡ, сәләмәт, сыҙамлы кеше, ялтыр боҙ, етеҙлек, көрәшеү, көрәш, һыбай, һабантуй, еңел атлетика, спорт төрө, донъя чемпионы.

Мин һәм беҙҙең ғаилә (9 сәғәт)

Уҡыусы үҙенең ғаиләһе тураһында тулы һәм иркен һөйләй белергә тейеш. Ғаилә ағзларын дөрөҫ атау, уларға ихтирамлы, иғтибарлы булырға өйрәтеү.

Грамматика:
Ҡылымдарҙың замандары.
Хәл ҡылым.
Уҡыу материалы:
Ҡ. Даян. Атай кәңәше.
К. Шафикова. Әсәй күҙҙәре.
Һүҙҙәр һәм һүҙ бәйләнештәр:
Йомшаҡ ҡулдар, әсәйҙәр һүҙе, кәңәш, серҙәш, нескә күңелле, әсә ҡуйыны, яғымлы, һәр ваҡыт, һауа торошо, йәш ғүмер.
Диалог темалары:
Үҙем тураһында.
Атай-әсәйем.
Минең туғандарым.

Әсәйҙәр байрамы (3 сәғәт)

Әсәй, өләсәйҙәрҙең изгелеге, ҡәҙере хаҡында әҫәрҙәр уҡыу, йөкмәткеһе өҫтөндә эш төрҙәре башҡарыу, һүҙлек байлыҡтарын арттырыу.
Грамматика:
Теҙеү теркәүестәре.
Уҡыу материалы:
Ф. Рәхимғолова. Беҙҙең әсәй.
З. Воскресенская. Әсә.
Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:
Яҡын кеше, тәле аштар, аштар бешерә, сер, ғәзиз һүҙ, ҡараш, мөләйем, бүләк итеү, изгелекле, шифалы ҡулдар.
Диалог темалары:
Әсәйемә сәскәләр.
Иң ҡәҙерле кешем – әсәкәйем.
Ҡотлау һүҙҙәре.

Сәнғәт оҫталары (6 сәғәт)

Республиканың данлыҡлы һәм арҙаҡлы шәхестәре менән танышыуҙы дауам итеү. Сәнғәт осталарының тормош юлы һәм ижады менән таныштырыу.
Грамматика:
Эйәртеү теркәүестәре.
Төҙөү теркәүестәре.
Уҡыу материалы:
Х. Әхмәтов. Тыуған ауылым.
Р. Туйсина томош юлы һәм ижады.
Р. Заһретдинов ижады.
Г. Галина. Һай, ҡумыҙы, ҡумыҙы!
А. Игебаев. Тумыртҡа.
Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:
Мәшһүр ҡурайсы, сәнғәт мәктәбе, консерватория, опера, талант, ҡумыҙ, гастроль, данлыҡлы бейеүсе, моңло тауыш.
Диалог темалары:
Сәнғәт осталары.
Концертта.
Бейеүселәр түңәрәге.

Исемең матур, кемдәр ҡушҡан?
Исемдәрҙә – ил тарихы (3 сәғәт)

Был тема кеше исемдәренән башҡа тау, ер, һыу атамалары менән берлектә алып барыла. Исемдәрҙең мәғәнәһе, уның кеше холоҡ-фиғеленә тәьҫир итеүе. Данлыҡлы кешеләрҙең исемдәренә бәйләп, төрлө тарихи ваҡиғалар һөйләү, әҫәрҙәр уҡыу.
Грамматика:

Яңғыҙлыҡ исемдәр.
Бәйләүестәр.
Уҡыу материалы:
Исемдәрҙә – ил тарихы.
Башҡорт исемдәре.
А. Григорян. Апрель менән.
Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:
Гөлнәзирә, Сулпан, Көнһылыу, Ташбулат, исем туйы, риүәйәт, ер-һыу, кәңәш, тарих, ил тарихы, легенда.
Диалог темалары:
Танышайыҡ.
Ер-һыу атамалары.
Исем туйы.

Борон – борон заманда (2 сәғәт)

Башҡорт халыҡ ижады темаһын киңәйтеү, уҡыусыларҙың белгәндәрен тулыландырыу, һүҙ байлығын, һөйләү телмәрен үҫтереү маҡсат булып тора.
Грамматика:
Бәйләүестәр.
Уҡыу материалы:
Б. Бикбай томошо һәм ижад юлы.
Башҡорт халыҡ әкиәте. Ирәндек.
С. Әлибаев тормошо һәм ижад юлы.
Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:
Әкиәт, әкиәт һөйләү, борон, батыр, ярлы, тылсымлы, ирек, ҡыйыу, яҙма, ҡомартҡы, хайуандар, убырлы ҡарсыҡ, аждаһа, сабата.
Диалог темалары:
Әкиәттәр донъяһында.
Йомаҡ ҡойоу.
Көләмәстәр һөйләү.

Берҙәмлек, дуҫлыҡ, тыныслыҡ (7 сәғәт)

Иң төп темаларҙың береһе – берҙәмлек, дуҫлыҡ, тыныслыҡ.
Бында тик кешеләр араһындағы дуҫлыҡ тураһында ғына һөйләшеү бармаясаҡ, ә халыҡ-ара булған мөнәсәбәттәр ҙә иғтибар үҙәгендә торорға тейеш.
Грамматика:
Ымлыҡтар.
Мөнәсәбәт һүҙҙәр.
Уҡыу материалы:
Р. Мөхәмәтов. Тауышһыҙ талип.
С. Әлибаев. Ҡайын һыуы.
Г. Юнысова. Умырзая.
М. Ғафури. Болон.
Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр:
Тыныслыҡ, киләсәк, тыныс хеҙмәт, азат итеү, дуҫ булайыҡ, берҙәмлек, иғтибарлы, намыҫлы, ярҙамсы.
Диалог темалары:
Минең иң яҡын дуҫым.
Ысын дуҫ.
Милләттәр дуҫлығы.

Йәмле йәй (2 сәғәт)

Йәй миҙгеленең үҙенсәлектәрен билдәләү. Уҡыусыларҙың һүҙ байлығын арттырыу, һөйләү һәм яҙыу телмәрен үҫтереү.
Грамматика:

Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.

Уҡыу материалы:

З. Ҡотлоғильдина. Йәмле йәй.

Б. Бикбай. Лагерь иртәһе.

М. Дилмөхәмәтов. Сәскә менән күбәләк.

Диалог темалары:

Йәйге иртә.

Каникулдар башлана.

Ялан сәскәләре.

Тематик план

№	Бүлектәр	Сәғәт һаны
1.	Яңынан мәктәпкә	10
2.	Ауыл тормошо	4
3.	Башҡортостан буйлап сәйәхәт	16
4.	Спорт. Спорт кәрәк яраҡтары	8
5.	Мин һәм беҙҙең ғаилә	9
6.	Әсәйҙәр байрамы	3
7.	Сәнғәт оҫталары	6
8.	Исемең матур, кемдәр ҡушҡаң? Исемдәрҙә – ил тарихы	3
9.	Борон – борон заманда	2
10.	Берҙәмлек, дуҫлыҡ, тыныслыҡ	**7**
11.	Йәмле йәй	2
	Бөтәһе	70

Уҡыу предметын үҙләштереүҙең шәхсән, метапредмет, предмет һөҙөмтәләре.
«Башҡорт теле" предметының өйрәнеү һөҙөмтәләре.

Төп мәктәп сығарылыш уҡыусыларының башҡорт теленән программаһы үҙләштереүҙең ***шәхси*** һөҙөмтәләре булып түбәндәгеләр тора:

1) башҡорт телен башҡорт халҡының төп милли-мәҙәни ҡиммәте булараҡ аңлау, интеллектуаль, ижади һәләтлектәрен һәм шәхестең мораль- этик сифаттарын үҫтереүҙә туған телдең ролен, уның мәктәптә белем алыу процесындағы әһәмиәтен билдәләү;

2) башҡорт теленең эстетик ҡиммәтен аңлау; туған телгә ҡарата ихтирам, уның менән ғорурланыу тойғоһо тәрбиәләү; милли мәҙәни сағылыш булараҡ, башҡорт теленең таҙалығын һаҡлау тураһында хәстәрлек күреү; телмәр үҙ камиллаштырыуға ынтылыу;

3) аралашыу процесында кәрәкле һүҙлек запасына эйә булыу һәм үҙ фекереңде иркен еткереү өсөн тейешле грамматик сараларҙы үҙләштереү; үҙ телмәреңде күҙәтеү һәм уны баһалау күнекмәһен булдырыу.

Башҡорт теле программаһын үҙләштереүҙең ***метапредмет*** һөҙөмтәләре булып:

1) телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрен үҙләштереү:

аудирование һәм уҡыу:

- телдән һәм яҙма хәбәр иткән мәғлүмәтте (коммуникатив йүнәлеш, текст темаһы, төп фекер; төп һәм өҫтәмә мәғлүмәт) адекват ҡабул итеү;
- төрлөсә уҡыу күнекмәләрен булдырыу (эҙләнеү, ҡарап сығыу, танышыу, өйрәнеү), төрлө стилдәге, жанрҙағы текстарҙы үҙләштереү;
- төрлө стилдәге һәм жанрҙағы тексты ишетеп, адекват ҡабул итеү; төрлө төрҙәге аудирование менән эш итеү (һайлап алыу, танышыу);
- төрлө сығанаҡтарҙан мәғлүмәтте һайлап алыу һәләтлеге (матбуғат саралары, уҡыу өсөн тәғәйенләнгән компакт-дискылар, Интернет ресурстары); төрлө типтағы һүҙлектәр менән иркен ҡулланыу, белешмә өсөн әҙәбиәт, шулай уҡ электрон ҡулланмаларҙан һайлап алыу күнекмәләрен булдырыу;

- һайлап алыу алымдары менән эш итә белеү һәм тәғәйен темаға материалды системаға килтереү; уҡыу йә аудирование һөҙөмтәһендә алынған мәғлүмәтте үҙ аллы эҙләй алыу күнекмәләренә эйә булыу; мәғлүмәтте ҡайтанан эшләй алыу, еткерә белеү;
- стилистик үҙенсәлектәрҙе иҫәпкә алып, йөкмәткенән һәм ҡулланылған тел сараларынан сығып, фекерҙе сағыштыра алыу;

һөйләү һәм яҙыу:

- алдағы уҡыу эшмәкәрлегенең (индивидуаль һәм коллектив) маҡсатын билдәләү һәләтлелеге, хәрәкәттең эҙмә-эҙлелеге, өлгәшелгән һөҙөмтәләрҙе баһалау һәм уларҙы телдән һәм яҙма формала адекват аныҡ итеп әйтеү;
- тыңланған йә уҡылған тексты тәҡдим ителгән кимәлдә (план, һөйләү, конспект, аннотация) һөйләй алыу;
- төрлө стилдә һәм жанрҙа, адреслаyыуға ҡарап һәм аралашыу ситуацияһына карап телдән һәм яҙма текст төҙөй алыу;
- телдән һәм яҙма формала үҙ фекереңде иркен еткерә белеү, тексты логик яҡтан эҙмә-эҙлекле төҙөү талаптарын һаҡлау;
- төрлө төрҙәге монологты (хәбәрләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү; төрлө төрҙәге монологтарҙың берләшеүе) һәм диалог (этикеты һүҙ эсенә алған, диалог-һорашыу, диалог-аралашыуға өндәү, диалог-фекер алышыу һ.б; төрлө төрҙәге диалогтың берләшеүен) үҙләштереү;
- ғәмәлдә төрлө телмәрҙәге аралшыуҙың орфоэпик, лексик, грамматик, хәҙерге башҡорт әҙәби теленең стилистик нормаларын һәм яҙма телдә төп орфографик һәм пунктуацион ҡағиҙәләрҙе һаҡлау;
- телмәр этикет нормаларын һаҡлап, аралаша алыу, телмәр аралашыу процесында ым-ишара, мимиканы урынлы ҡулланыу;
- уҡыу процесында һәм көндәлек аралашыуҙа үҙ телмәреңде контролдә тота алыу; йөкмәткенән, һүҙҙәрҙе урынлы ҡулланыуҙан сығып, үҙ телмәреңде баһалай белеү; грамматик һәм телмәр хаталарын таба һәм уларҙы төҙәтә алыу; үҙ тексыңды мөхәррирләү һәм камиллаштыра белеү;
- үҙ тиңдәштәрең аудиторияһында ҙур булмаған доклад, реферат менән сығыш яһау; бәхәстә, төрлө аргументтар ҡулланып, көнүҙәк проблемалар буйынса сығыштарҙа ҡатнашыу;

2) алынған белем һәм күнекмәләрҙе көндәлек тормошта ҡуллана белеү; туған телде башҡа фәндәрҙә белем алыу сығанағы булараҡ файҙаланыу; тел күренештәрен анализлау буйынса алған белем һәм күнекмәләрҙе предмет-ара (сит тел, әҙәбиәт һ.б. дәрестәрҙә) ҡулланыу;
3) аралашыу процесында тирә-яҡтағы кешеләр менән коммуникатив маҡсатлы бәйләнештә, ниндәйҙер эш төрөн бергә эшләү, бәхәстә, күтәрелгән көнүҙәк темаларҙа фекер алышыуҙа ҡатнашыу; шәхестәр менән мәҙәни аралашыу барышындағы төрлө ситуацияларҙа телмәр этикетының милли-мәҙәни нормаларын үҙләпггреү.

Предмет һөҙөмтәләре:

1) телдең төп функциялары тураһында, башҡорт теленең башҡорт халының милли теле, Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булыуы тураһында, тел менән халыҡ мәҙәниәттең бәйләнештәре тураһында, кеше һәм йәмғиәт тормошондағы роле тураһында ҡараш булдырыу;
2) гуманитар фәндәр системаһында туған телдең урынын һәм мәғарифта тулыһынса уның ролен аңлау;
3) туған тел тураһында төп фәнни нигеҙҙе үҙләштереү; уның кимәл һәм берәмектәр бәйләнешен аңлау;
4) тел ғилеменең төп аңлатмалары: лингвистика һәм уның төп бүлектәре; тел һәм телмәр, телмәр аралашыуы, һөйләү һәм яҙма телмәр, монолог, диалог һәм уларҙың төрҙәре; аралашыу ситуациялары, фәнни, публицистик, рәсми-эшлекле стилдәр, матур әҙәбиәт теле; фукциональ- мәғәнәүи телмәр төрҙәре (хикәйәләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү); текст, текст төрҙәре; телдең төп берәмектәре, уларҙың билдәләре һәм телмәрҙә ҡулланыу үҙенсәлектәрен үҙләштереү;
5) башҡорт теленең лексиксикаһы һәм фразеологияһының төп стилистик ресурстарын, башҡорт әҙәби теленең төп нормаларын, һөйләү этикет нормаларын үҙләштереү;
6) телдең төп берәмектәрен, грамматик категорияларын анализлау һәм таныу, тел берәмектәрен аралашыу шарттарына ярашлы ҡулланыу;
7) һүҙгә төрлө анализ төҙәрен (фонетик, морфематик, һүҙьяһалыш, лексик, морфологик), төп билдә һәм структура күҙлегенән сығып, күп аспектлы анализ яһау;
8) тел-һүрәтләү саралары һәм уларҙы үҙ телмәреңдә ҡулланыу;

9) туған телдең эстетик фукцияһын таныу, матур әҙәбиәт текстарын анализлағанда телмәрҙең эстетик кимәлен баһалау.

Уҡыу процесын уҡыу-уҡытыу методик һәм матди-техник яҡтан тәьмин итеү

Методик ҡулланмалар һәм дәреслектәр.

Уҡытыусы өсөн:

1. Башҡорт теленән программа. (Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 1 – 11 кластары өсөн) Төҙөүселәре: Ғәбитова З.М., Усманова М. Ғ., Ижевск - 2008.
2. Башҡорт теле. Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 7 - се класс уҡыусылары өсөн дәреслек. Авт.: Ғәбитова З.М., Усманова М. Ғ., Өфө - 2007
3. Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 9-11 - се кластары өсөн Башҡорт теле дәреслегенә методик күрһәтмәләр. Авт.: З. М. Ғәбитова, Өфө - 2009
4. Башҡорт теленән диктанттар һәм изложениелар йыйынтығы. М. Ғ. Усманова., З. М. Ғәбитова. Өфө – 2009
5. Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 7-8 - се кластары өсөн Башҡорт теле дәреслегенә методик күрһәтмәләр. Авт.: З. М. Ғәбитова, Өфө - 2006
6. Башҡорт телен уҡытыу методикаһы: башҡорт теле дәүләт теле итеп уҡытылған мәктәптәр өсөн. – Дәүләтшина М. С., Ғәбитова З. М.. – Өфө: Китап, 2011
7. Башҡорт телен уҡытыу методикаһы: башҡорт теле дәүләт теле итеп уҡытылған мәктәптәр өсөн. – Дәүләтшина М. С. – Өфө: Китап, 2010
8. Грамматика башкирского языка для изучающих язык как государственный. – Усманова М. Г. – Уфа, 2006
9. Башкирско – русский и русско-башкирский учебный словарь с грамматическим приложением. Авт.: Саяхова Л., Усманова М., Санкт-Петербург – 2007
10. Журнал. Аҡбуҙат.
11. Күңелле минуттар. М. И. Баһауетдинова. Өфө - 2010
12. Мәктәптә башҡорт телен уҡытыу методикаһы: норматив методика. Р. Ғ. Аҙнағолов– Өфө: БашДУ, 2010.
13. Мәктәптә башҡорт телен уҡытыу методикаһы. Р. Ғ. Аҙнағолов– Өфө: Китап, 2011
14. Хәҙерге дәрес. Уның этаптары, төрҙәре: уҡыу ҡулланмаһы. Р. Ғ. Аҙнағолов. – Өфө: БашДУ, 2010
15. Башкирский язык в таблицах, схемах и определениях. Абубакирова З. Ф. – Уфа, 2010
16. Башҡорт теле. Мәктәп уҡыусылары, уҡырға инеүселәр, уҡытыусылар өсөн ҡулланма. Ҡағиҙәләр, тестар. Усманова М. Ғ., Абдуллина Ф. Ф. – Өфө: Китап, 2008.

17. Уҡыусы шәхесен үҫтереүҙең лингводидактик нигеҙҙәре. Р. Ғ. Аҙнағолов. – Өфө: Китап, 2011.
18. Лингвокультурологическая концепция обучения башкирскому языку и родным языкам в образовательных учреждениях Республики Башкортостан. Самситова Л. Х. – Уфа, 2010.
19. Концепция национального образования в Республике Башкортостан. – Уфа, 2010.
20. Урыҫ мәктәптәрендә башҡорт телен уҡытыуҙы ойоштороу буйынса методик кәңәштәр. – З. М. Ғәбитова, Х. А. Толомбаев. – Өфө: Башҡортостан, 2006.

Уҡыусы өсөн:

1. Башҡорт теле. Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 7 - се класс уҡыусылары өсөн дәреслек. Авт.: Ғәбитова З.М., Усманова М. Ғ., Өфө – 2007
2. Башкирско – русский и русско-башкирский учебный словарь с грамматическим приложением. Авт.: Саяхова Л., Усманова М., Санкт-Петербург – 2007
3. Русско-башкирский, башкирско-русский словарь. Ф. Г. Хисамитдинова, Р. Т. Муратова. – Уфа: “Маленький гений Башкортостана”, Учебно-методический центр “Эдвис”, 2006
4. 13. Башкирско – русский и русско-башкирский учебный словарь с грамматическим приложением. Авт.: Саяхова Л., Усманова М., Санкт-Петербург – 2007

Матди-техник һәм мәғлүмәти-техник яктан йыһаҙландырыу

Уҡытыуҙа ҡулланылған техник саралар:
Ноутбук
Проектор
Телевизор
Магнитофон, DVD

Интернет ресурстар:
http://huzlek.bashqort.com
http://mfbl.ru/mfbl/bashrus
http://bashkir_russian.academic.ru
http://tel.bashqort.com/short-grammar
https://ru.wikipedia.org/wiki/Грамматика_башкирского_языка
http://blang.ru
http://www.tugantel-tv.ru

Литературу, выделенную красным заменить более новой или убрать